EEN HISTORISCH OVERZICHT

Het geldwezen op Aruba

Toen Aruba met ingang van 1986 de status aparte kreeg, ontstond als gevolg en demonstratie van de nieuw verworven zelfstandigheid binnen het Koninkrijk der Nederlanden tegen veler verwachting in een eigen Arubaans geldsysteem. De geldeenheid werd de Arubaanse florin, onderverdeeld in 100 cent, die gelijk is aan de Antilliaanse gulden en een vaste verhouding tot de Amerikaanse dollar heeft: 1 US$ = Afl 1,79. Deze Arubaanse florin is overigens geen internationaal betaalmiddel en het Arubaanse geld, dat uit bankbiljetten en munten bestaat, mag krachtens de deviezenbepalingen niet worden uitgevoerd.

De eerste muntserie werd geslagen bij 's Rijks Munt te Utrecht met het jaartal 1986 en bestaat uit denominaties van 5, 10, 25, 50 cent en 1 en 2½ florin. De munten zijn van nickel-bonded steel (nikkelgeplateerd staal) en de vorm van het 5-centstuk is niet rond, maar vierkant.
De bankbiljetten worden ingevolge artikel 7 van de Centrale Bankverordening van 19 december 1985 uitgegeven door de Banco Central di Aruba te Oranjestad. Tot nu toe werden slechts voorlopige biljetten in omloop gebracht in coupures van 5, 10, 25, 50 en 100 florin met de datum 1 januari 1986. De biljetten zijn gedrukt bij Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem en hebben voor alle coupures dezelfde afbeelding in een groene hoofdkleur en het zelfde formaat. Het model voor deze serie is ontleend aan het 10-guldenbiljet van de Bank van de Nederlandse Antillen met een panorama van het eiland Aruba. De waarde-aanduiding is voorzien van een onderdruk met de woorden STATUS APARTE ARUBA. Zowel de munten als de biljetten zijn ontworpen door Evelina Fingal.

Muntgeld

Dat Aruba pas in 1986 eigen geld kreeg, houdt niet in dat men het daar voordien zonder munten kon stellen. In de loop der eeuwen hebben er Spaanse, Portugese, Deense, Duitse, Franse, Nederlandse, Curaçaosche en Antilliaanse munten gecirculeerd.
Afgezien van het kleingeld, bestaande uit Deensch-Westindische realen [1] en zgn plaka's [2] van Pruisische en Franse oorsprong gebruikte men tot op het laatst van de 18e eeuw het Spaanse muntstelsel als uitvloeisel van de eerste kolonisatie. De basismunten waren de zilveren peso, die in de vorm van matten [3] en pilaardaalders [4] werd aangemunt, en de gouden quadrupel [5] à 16 pesos. De laatste werd later verdreven door een Portugees goudstuk, de gouden Johannes [6] die 7½ pesos gold, maar die sinds 1793 op grote schaal werd vervalst.
In 1794 liet de Directie van de Westindische Coloniën in Utrecht 3, 1 en ¼-guldenstukken slaan alsmede dubbele stuivers, volgens de muntvoet van de Republiek en ten behoeve van de geldcirculatie in de West. Onder het generaliteitswapen treft men op deze munten dan ook de w van West-Indië aan. Deze munten konden, als ze op Aruba al in circulatie zijn gekomen, de Spaanse peso echter niet verdrijven.
Om in de behoefte aan kleingeld te voorzien, maar ook om zo veel mogelijk specie binnen de Kolonie te houden, besloot in 1798 gouverneur Lauffer om 7 à 8.000 pilaardaalders in vieren te kappen. Hierdoor ontstond het zgn cut money, bestaande uit driekantjes of guillotinos à 3 reaal, die werden ingestempeld met een vijfbladige bloem of 'star'.
In 1814 riep de Engelse gouverneur John Hodgson deze driekantjes ter verwisseling op om ze voor 3½ reaal weer in circulatie te brengen. Met de 'winst' die hij hiermee boekte, loste hij oa het in omloop zijnde kaartengeld [7] af. Bovendien liet Hodgson in 1815 8.000 pilaardaalders in vijven kappen en de onderdelen bracht hij in omloop voor 3 reaal. Hetzelfde deed de Nederlandse gouverneur A. Kikkert in 1818 met 15.512 daalders, terwijl hij toen 1.000 daalders in drieën liet kappen en de zo verkregen driekantjes voor 3, resp 5 reaal in omloop bracht. Deze emissie van 1818 was voorzien van de waarde-instempeling 3 en 5.
In 1821 voerde gouverneur P.R. Cantz'laer nieuwe realen in die te Utrecht waren aangemunt, in 1822 gevolgd door nieuwe stuivers die zowel te Utrecht als in de Verenigde Staten werden aangemunt en die de circulerende buitenlandse stuivers moesten vervangen.

In 1827 werd het Nederlandse muntstelsel ingevoerd ingevolge Koninklijk Besluit van 10 mei 1826. De basismunt werd de gulden van 100 cent. De pilaardaalders mochten

Curaçao, muntbiljet 1 gulden-1942 (American Bank Note Company), 157x65 mm², coll. DNB.

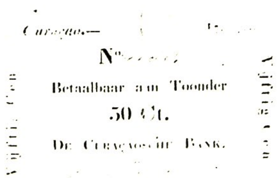

De Curaçaosche Bank, 50 cent-1883, 90x57 mm², coll. DNB.

De Curaçaosche Bank, 2½ gulden-1918, 91x60 mm², coll. DNB.

De Florijn: personeelsblad van De Nederlandse Bank . - jrg. 10, nr. 6 (juni 1987), p. 17-18

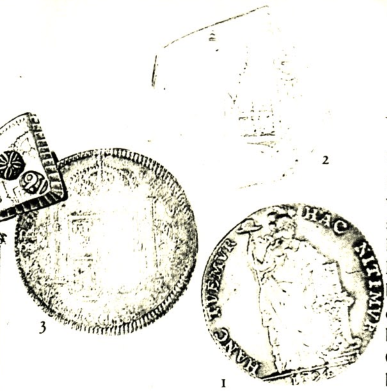

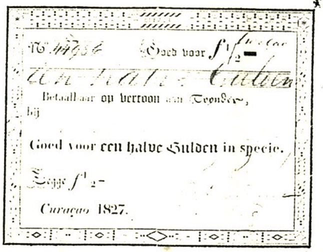

De Bank te Curaçao, 1/2 gulden-1827, zetspiegel 100x75 mm², coll. DNB.

1 Driegulden 1794 voor West-Indië, geslagen te Utrecht. 2 Spaanse mat z.j., 27,13 gram. 3 Pilaardaalder 1796 op naam van Karel IV van Spanje, 26,99 gram. 4 Driekantje van 1/4 pilaardollar, gekapt in 1789 en in 1814 opgewaardeerd tot 21 stuiver (3 1/2 reaal). 5 Driekantje van 1/4 gulden, gekapt 1838, met instempeling C. 6 Particuliere stuiver van de firma Jesurun & Co., ca 1880. 7 Gulden 1944 op naam van Wilhelmina, geslagen te Denver (USA).

blijven circuleren voor *f* 2,50, de driekantjes van 3 reaal als halve gulden, de stuivers 1822 werden gangbaar voor *f* 0,02. De driekantjes van 5 reaal, de Deense schellingen en de realen 1821 werden ongangbaar verklaard. Door afschaffing van de (Deense) schellingen ontstond er evenwel wederom gebrek aan kleingeld. Daarom werden in 1838 6.000 Nederlandse guldens in vieren gekapt en de delen, gestempeld met 'c' (Curaçao), als kwartjes in omloop gebracht. Bovendien werd in 1841 een nieuwe oplage stuivers aangemunt te Utrecht, waarbij het jaartal 1822 werd gehandhaafd. Desondanks bleef het tekort aan kleingeld zich manifesteren zodat rond 1880 de firma's Jesurun & Co, Leijba & Co, J.J. Naär en de Curaçao Trading Company particuliere stuivers in omloop brachten van onedel metaal. Deze munten werden ca 1885 weer ingetrokken.

In 1900 en 1901 werden te Utrecht resp 480.000 1/4-guldens en 300.000 1/10-guldens van ingetrokken pilaardaalders en Nederlandse rijksdaalders geslagen met het inhuldigingsportret van koningin Wilhelmina door Pier Pander op de voorzijde en de waarde-aanduiding en het omschrift KOLONIE CURAÇAO op de keerzijde. Bovendien werd in 1915 voor Curaçao de Nederlandse vierkante stuiver ingevoerd. Pas in 1944 werd er weer voor de Kolonie Curaçao gemunt en wel te Denver (USA) in verband met de bezetting van Nederland door de Duitsers. Het woord kolonie werd echter van de munt weggelaten en het omschrift luiddde nu MUNT VAN CURAÇAO.

Aangemaakt werd van zilver: 2 1/2, 1, 1/4 en 1/4 gulden, en van brons: 2 1/2 en 1 cent. In 1947 werd van dit type te Utrecht nogmaals een oplage geslagen van de 1/4 en 1/10 gulden en de 2 1/2 en 1 cent, terwijl in 1948 een nikkelen stuiver werd aangemaakt.

Na invoering van het Statuut voor het Koninkrijk in 1954 werd er tenslotte op naam van Koningin Juliana en vervolgens Koningin Beatrix gemunt ten behoeve van de Nederlandse Antillen. In 1978 werd een zilveren 10-guldenstuk ingevoerd, in 1979 een zilveren 25-guldenstuk en in 1980 een zilveren 50-guldenstuk. Er werden gouden munten geslagen van 5 en 10 gulden (1980) en 50 gulden (1979). Vanaf 1976 zijn bovendien gouden en zilveren herdenkingsmunten geslagen. [8]

Papiergeld

Behalve de Arubaanse munten hebben ook de biljetten van de Banco Central di Aruba hun voorgangers gekend en wel in de vorm van bankbiljetten, particuliere betalingsbons en muntbiljetten.

In overeenstemming met de plannen van Koning Willem I om van Curaçao een vrijhaven te maken ter bevordering van de economische belangen en om de geldcirculatie te stimuleren werd in 1828 te Willemstad De Bank te Curaçao opgericht door Johannes van den Bosch, toenmalig Commissaris-Generaal voor de Nederlandsch West-Indische bezittingen. De bankbiljetten van deze emissiebank waren al in 1827 in afwachting van haar oprichting door Joh. Enschedé gedrukt in coupures van 1/2 tot 100 gulden, in totaal voor *f* 400.000. Bij de emissie van 1879 verscheen voor het eerst de naam Curaçaosche Bank op de biljetten. In 1883 gaf deze bank ter opheffing van het gebrek aan kleingeld kaarten uit in coupures van 1/4, 1/2 en 1 gulden. Deze werden in 1892 ingetrokken en vervangen door biljetten, eveneens in kleine coupures, die gedrukt waren door Hamilton Bank Note Company te New York.

Na de biljettenemissies van 1918 en 1925, weer bij Joh. Enschedé gedrukt, werden sinds 1930 biljetten uitgegeven met het portret van een 'stoere' Hollandse maagd, wier gezicht in 1951 naar Curaçaose maatstaven werd aangepast. In 1961 werd deze bank omgezet in de Bank van de Nederlandse Antillen die sinds 1969 nieuwe biljetten in omloop bracht. Hun taak werd op Aruba in 1986 overgenomen door de biljetten van de Banco Central di Aruba. Ondanks de biljettenemissie 1892 bleef de behoefte aan kleingeld groot hetgeen voor de firma C.H. Eman & Co op Aruba aanleiding was particulier noodgeld in omloop te brengen.

Naast bankbiljetten en particuliere noodbiljetten is er tenslotte tijdens en na de Tweede Wereldoorlog staatspapiergeld in omloop gebracht wegens gebrek aan zilver. Als zodanig hebben muntbiljetten gefungeerd van 2 1/2 gulden (1942, 1955 en 1964) en van 1 gulden (1942 en 1947) gedrukt bij The American Bank Note Company, en van 2 1/2 gulden (1970) en 1 gulden (1970), gedrukt door Joh. Enschedé en Zonen.

Jan Grolle

Noten

1 Reaal, nl 6 stuiver en daarom ook wel schelling genoemd.
2 Plaka of plak, benaming voor stuiver, oa de Cayenne-stuiver, een Frans muntje van 2 sous.
3 Mat, wellicht uit Sp. plata matada, in stukken geslagen (staaf) zilver, Eng. cob, brok; provisorisch in Spaans-Amerika gemunt zilverstuk van 1 peso à 8 reaal, bedoeld voor uitvoer naar en hermunting in het moederland.
4 Pilaardaalder, evenals de mat een 8-reaalstuk (peso van achten of peso duro) met de zuilen van Hercules in de beeldenaar, ontleend aan het wapen van Karel V en diens opvolgers. Deze munt werd in West-Indië pathinos, patinje of patientje genoemd, wellicht uit Sp. patena, medaille, borstversiering van boerinnen.
5 Quadrupel, onza de oro of peso duro de oro, viervoudig goudstuk nl 4 pistool = 2 dubloen = 8 escudo.
6 Gouden Johannes of Joao, Portugees goudstuk in 1722 ingevoerd tijdens Johannes V ter waarde van 4 escudo en aangemaakt tot 1835. Veel geïmiteerd, doch van lager gehalte, in Noord-Amerika en Engeland (Birmingham) onder de Engelse benaming Joe.
7 Noodgeld dat in 1806 naar Canadees en Surinaams voorbeeld in omloop was gebracht door de Franse gouverneur P.J. Changuion tot een bedrag van 3.000 pesos. Het bestond uit speelkaarten van stevig karton, voorzien van handtekeningen, nummers en bedragen variërend van 1 tot 8 reaal, maar het voldeed niet als betaalmiddel omdat het op grote schaal werd nagemaakt.
8 Te weten van goud: *f* 200-1976 tgv 200 jaar Andrew Doria (8-zijdig, Franklin Mint), *f* 200-1977 Peter Stuyvesant (8-zijdig, Franklin Mint), *f* 100-1978 150 jaar Bank Nederlandse Antillen, *f* 50-1950 25 jaar Statuut, *f* 300-1980 Juliana Regina 1948-1980 (vierkant) en van zilver: *f* 25-1973 Hubileo di plata di Reinado (Ottawa), *f* 25-1976 200 jaar Andrew Doria (Franklin Mint), *f* 25-1977 Peter Stuyvesant (Franklin Mint), *f* 50-1982 bicentennial (York Mint) en *f* 50-1982 250 jaar synagoge.